

Prof. Andrzej Koss
Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie
00-068 Warszawa
ul. Krakowskie Przedmieście 5
tel. (22) 6251251, fax. (22) 6229649
e-mail: kossa@asp.waw.pl

Warszawa, 23 września 2014r.

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

mgr Janusza Sarkowicza.

pod tytułem:

**„Specyfika i problematyka konserwacji zabytkowych nekropoli
z uwzględnieniem zagadnień małej architektury i rzeźby
sepulkralnej na przykładzie Cmentarza Rakowickiego w
Krakowie” /tom pierwszy/ , i /tom drugi/ „ANEKSY”.**

Przekazana do recenzji praca doktorska Pana mgr Janusza Sarkowicza, została wykonana pod opieką promotora Pana Profesora Ireneusza Płuski, na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki Akademii Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie. Rozprawa zawiera tom pierwszy 272 strony zaopatrzonej we wstęp podzielony na sześć rozdziałów zamknięty podsumowaniem oraz spisem bibliografii 84 pozycje, ponadto wymieniono ustawy i rozporządzenia 5 pozycji a także źródła niepublikowane 13, materiały archiwalne 2 strony internetowe 15. i spisem ilustracji 202, tabele 12, wykresy 7, i tom drugi 63 strony zawiera trzy Aneksy.

W osobnym materiale Pan Janusz Sarkowicz urodzony w 1971 w Lanckoronie woj. Małopolskie informuje o przebytej drodze nauczania i działalności konserwatorskiej. Absolwent Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych w Krakowie. Studiował w latach 1992-1998 na Wydziale Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki. Od 2006 do chwili obecnej jest zatrudniony w macierzystej uczelni prowadząc zajęcia na II, III, IV i V roku. Działalność konserwatorską prowadził w Katedrze Wawelskiej, w Kościele i klasztorze OO franciszkanów, w Zarządzie Cmentarza Komunalnych cmentarzy – Rakowickiego, Podgórskiego i starego Cmentarza Podgórskiego. Kolejne prace konserwatorskie realizuje Pan Sarkowicz w kościele i klasztorze OO franciszkanów w Kościele Św. Marka w Krakowie. W Bazylice Katedralnej w Sandomierzu. Pan Sarkowicz prace realizował w obiektach o różnej skali i w bardzo wielu miejscach. To znacząca liczba realizacji, dorobek prac samodzielnych i zespołowych. Ponadto wykonuje projekty i prace badawcze. Wymienia trzy publikacje. Bierze udział w konferencjach, sesjach naukowych i warsztatach, również działa na rzecz organizacji życia w uczelni.

1 Jakie zagadnienie naukowe zostało rozpatrzone w pracy (cel i teza pracy) i czy Autor sformułował je dostatecznie jasno?

Autor, bardzo precyzyjnie formułuje cel pracy, we wstępie oraz kolejnych rozdziałach dokonuje analizy rodowodu Cmentarza Rakowickiego w Krakowie. Jego specyfiki, uwarunkowań lokalnych mających wpływ na występujące problemy konserwatorskie w zachowaniu małej architektury i rzeźby sepulkralnej o złożonej i zróżnicowanej

typologii występujących form. Rozszerza horyzont spojrzenia na problematykę konserwatorską ochrony cmentarzy w Polsce, Ukrainie i Francji w Paryżu. Wspiera swoje dociekania analizą historyczną, artystyczną, badaniami chemicznymi, petrograficznymi w sposób wystarczający dla tego zakresu opracowań.

Zawartości pracy

Autor podzielił prace na dwa tomy jak określiłem to wyżej opisując jej zawartość jednocześnie bogato ilustrując poruszane i opisywane zjawiska.

Tom pierwszy:

- Rozdział pierwszy wprowadza w rozwój cmentarzy z okresu XVIII w. aż do początku XIX w. Omawia pojęcia cmentarza, nekropolii, grobu klasyfikuje występujące formy. Opisuje historię Cmentarza Rakowickiego i parkowo-ogrodowej koncepcji powstających cmentarzy.

- Rozdział drugi analizuje jak określił Autor kamieniarstwo- rzemiosło i sztukę co stanowi wstęp do kombinatoryki konserwatorskiej bez której nie można stworzyć programu zachowania różnorodnej gamy obiektów i materiałów użytych do konstrukcji i dekoracji grobów.

- Rozdział trzeci to próby analizy złożoności stanu zachowania określającej czynniki wpływające na degradację nagrobków w logicznych odniesieniach topograficznych. Wpływu szaty roślinnej i trudnego sąsiedztwa materii żywej biologicznej i wietrzejącego, zróżnicowanego budulca.

- Rozdział czwarty badawczy opisuje zastosowane badania petrograficzne porusza problemy zasolenia również w odniesieniu porównawczym dla przykładów obiektów z Cmentarza Rakowickiego i Łyczakowskiego z Pere-Lachaise, Montmartre Montparnasse.

- Rozdział piąty to opis konserwatorskich szczegółowych obserwacji i zróżnicowanego charakteru działań konserwatorskich opartych o wybrane przykłady ciekawych grobowców znajdujących się w złym stanie. Autor dokonuje szerszej analizy działań konserwatorskich próby definicji wytycznych dla dysponentów i opiekunów zabytkowych grobów.

- Rozdział szósty to opis refleksji z wyjazdów naukowych na cmentarz Ukrainy i Francji.

- Podsumowanie, spis pozycji bibliograficznych oraz spis ilustracji zamyka zawartość tego tomu.

Tom drugi:

- Drugi tom zawiera aneksy – z badań petrograficznych, analizy ilościowej i jakościowej zasolenia w próbkach skał pobranych do badań z różnych cmentarzy.

- Tom podzielono na trzy części

- Aneks I – ujmuje dokumentację z badań petrograficznych wraz ze spisem literatury.

- Aneks II – ujmuje dokumentację z badań chemicznych zasolenia próbek kamieni i cegły pobranych z wybranych obiektów.

- Aneks III – jest zbiorem planów zabytkowych cmentarzy ilustrujących zróżnicowanie założeń budowy nekropolii w obecnym kształcie.

Dokonując podsumowania stwierdzam że; Pan Sarkowicz właściwie określił temat rozprawy pracy doktorskiej. „Specyfika i problematyka konserwacji zabytkowych nekropoli z uwzględnieniem zagadnień małej architektury i rzeźby sepulkralnej na przykładzie Cmentarza Rakowickiego w Krakowie.” Opisując w dobrym stylu tak wiele fenomenów. Umiejętnie rozszerza analizę o przykłady polskich i zagranicznych cmentarzy w ich równoległej historii i zróżnicowanym stanie zachowania implikującym potrzeby interwencji konserwatorskich- wpisywania w kolejne etapy kształtowanej historii powinność zachowywania dziedzictwa kulturowego cmentarzy. Konstrukcja pracy w sposób klarowny wprowadza stopniowo w złożoną różnorodność zagadnień wyszczególnionych w rozdziałach. Autor w podsumowaniu słusznie podkreśla że warunki mikroklimatyczne stwarzają szczególne wymagania dla konserwatora. Porusza szereg wątków dociekliwie badanych obiektów dla potrzeb definiowania praktycznej działalności konserwatorskiej. Zauważa, że społecznie zwiększoną uwagę na potrzebę ochrony wartości kulturowych cmentarzy rozwinięto w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych. Podejmując się tego typu opracowania zamyka pewien okres swojej działalności w pracy w zarządzie Cmentarza Rakowickiego w Krakowie.

Opracowanie to, to cenny przekaz refleksji i wiedzy wnoszącej wkład przy wypracowywaniu zasad postępowania w pracach nad ochroną zabytkowych cmentarzy z ich różnorodną spuścizną kulturową wynikającą z potrzeby tworzenia, funkcjonowania i zachowywania wartości cmentarzy. Określając tak wielką złożoność problematyki konserwatorskiej praca ta ma wartości dydaktyczne co przy stwierdzeniach trwałości dokonanych zabiegów tak technicznych jak i estetycznych w przedziale 5-8 lat wyznacza pole do dalszych analiz i rozwoju form ochrony. Dobór metod profilaktyki konserwatorskiej jest stałą potrzebą w wypracowywaniu coraz lepszego modelu postępowania konserwatorskiego. Cmentarze stanowią znakomity „poligon” do badań konserwatorskich w warunkach ekspozycji w określonym uwarunkowaniu mikroklimatycznym. Powtarzalność występowania grup materiałów w różnych konfiguracjach, ułożonych w określonym datami pochówków miejscach daje też możliwości badań statystycznych i naturalnego „starzenia się” efektów przeprowadzanych okresowo prac konserwatorskich. W końcu jest to też realizacją społecznych akcji uświadamiania potrzeby ochrony cmentarzy. Dokonany zakres porównania historycznych uwarunkowań jednoznacznie wskazuje na różnice cech kulturowych czy zastosowanych materiałów dla cmentarzy Krakowa czy Lwowa. Inny dla Paryża gdzie nie występują skutki działań wojennych i gdzie występują inne zasady podejścia do ochrony w tych zakresach. Wydaje się że przedłożony w pracy stosunek Autora do problematyki konserwatorskiej poszczególnych grobowców i nagrobków ilustruje właściwy stosunek do praktycznego wykorzystania zdobytej wiedzy. Praca ta ma ze względu na szerokość ujętej problematyki charakter pionierski dla Cmentarza Rakowickiego i jak wydaje się może stanowić podstawę do publikacji zasad postępowania w zakresie ochrony cmentarza wraz z jego najbardziej wartościowymi obiektami małej architektury i rzeźby.

2 Jaki charakter ma rozprawa (teoretyczny, doświadczalny, konstrukcyjny)?

Rozprawa doktorska Pana Sarkowicza ma charakter praktyczny, oparta jest o badania porównawcze, badania szczegółowe posiada zakres teoretyczny i doświadczalny.

3. Czy w rozprawie przeprowadzono w sposób właściwy analizę źródeł (w tym literatury światowej) świadczącej o wymaganej wiedzy Autora?

Analiza źródeł literaturowych jest bardzo obszerna i wystarczająca dla tej rozprawy.

4 Czy autor rozwiązał postawione zagadnienie, czy użył właściwej do tego metody?

Autor opanował założony cel zdefiniowany w temacie pracy doktorskiej konstruując plan pracy w sposób czytelny i pełny.

5 Na czym polega oryginalność rozprawy, co stanowi samodzielność i oryginalny dorobek Autora.

Autor ukierunkował analizę specyfiki i problematyki konserwacji zabytkowych nekropoli na przykładzie Cmentarza Rakowickiego w Krakowie tworząc szerokie tło porównawcze cmentarza w Krakowie z cmentarzami w Warszawie we Lwowie i w Paryżu uwypuklając interdyscyplinarny charakter procesu postępowania konserwatorskiego wobec zróżnicowanych indywidualnych problemów technicznych i etycznych.

6 Czy Autor wykazał umiejętności poprawnego i przekonującego przedstawiania uzyskanych przez siebie wyników (zwięzłość, poprawność redakcyjna rozprawy)?

Całość edytorska rozprawy nie budzi zastrzeżeń. Konsekwentnie prezentowane wyniki badań i analiz też nie budzą wątpliwości.

7. Słabe strony rozprawy, jej wady.

Trudno nie zauważyć w pracy niektórych błędów czy niewłaściwych określeń które przytoczę, nie pomniejszają one znacząco oceny tej pracy. Na stronie 102 autor charakteryzuje cechy "wapieni krystalicznych które można wypolerować" pomijając ważne zjawisko dezintegracji granularnej szczególnie w ekspozycji zewnętrznej które nierozzerwalnie związane są ze zróżnicowaniem wektorów w budowie krystalicznej tych skał. Odnośnie skał osadowych pominięte zostały cechy charakterystyczne warstwy sedymentacyjne które warto uwzględnić w takim opracowaniu szczególnie w opisie stanu zachowania. Ich układ jest ważny w konstruowaniu nagrobków i dla stanu zachowania. Kontakt elementów nagrobka z podłożem to układ poziomy warstw sedymentacyjnych, partie pionowe w cokołach to układ pionowy fug sedymentacyjnych, wszelkie nakrywy i formy zwieńczenia to powrót do poziomego układu fug co w znacznym stopniu wpływa na poprawę stanu zachowania poprzez świadomą „gospodarkę wodną”. Strona 195 „czytelność rytego napisu „ wydaje się że ryty są bardziej przypisane technikom graficznym, inskrypcje w kamieniu z reguły były wykowane dłutami. Na str.198 wymieniono nazwę preparatu „konzil” zamiast konsil. Strona 244 nad cmentarzem Montmartre wybudowano wiadukt nie pomost. Myślę że częściowa korekta pracy powinna zostać wykonana w ramach poprawek autorskich.

8 Przydatność rozprawy w dziedzinie konserwacji dzieł sztuki.

Autor konserwator wykazał się odpowiedzialną analizą w opracowaniu tematu. Praca ta posiada wartości dydaktyczne. Ważną jej częścią jest powiązanie z działaniami odnoszącymi się do grobowca Edwarda Stehlika oraz nagrobka Michała Stefana Korpala i zawiera wiele wytycznych do postępowania konserwatorskiego w działaniach zarówno artystyczno- konserwatorskich jak i techniczno-technologicznych

9 Zaliczenie rozprawy do jednej z następujących kategorii:

- a) Nie spełnia wymagań stawianych rozprawom doktorskim przez obowiązujące przepisy,
- b) Wymagająca wprowadzenia poprawek i ponownego recenzowania,
- c) Spełniająca wymagania,
- d) **Spełniająca wymagania z nadmiarem,**
- e) Wybitnie dobra, zasługująca na wyróżnienie.

Podsumowując stwierdzam, że praca doktorska Pana mgr Janusza Sarkowicza w pełni spełnia warunki stawiane pracom doktorskim. W świetle obowiązujących przepisów przedkładam opinię i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony

Andrzej Koss

